

Ədəbiyyat QƏZETİ

www.edebiyatqazeti.com

ادبیات گزتی

18 avqust 2006-cı il № 33 (3524)

1934-cü ildən çıxır

Araşdırmalar göstərir ki, Bəxtiyar Vahabzadə öz yaradıcılığında Türkiyə mövzusunda əsasən 60 yaşından sonra müraciət etmişdir. Bunun səbəblərini

Bəxtiyar Vahabzadənin əsərlərində Türkiyə

şairin şeirlərindən də görünür. Bu baxımdan Bəxtiyar Vahabzadənin özünün sovet dövrü yaradıcılığına münasibəti maraqlıdır.

Əski Sovetlər Birliyi dövründə söz azadlığının olmaması bir çox şair və yazıqların əl-qolunu bağlasada, digərlərini yeni ab-havaya uyğunlaşmağa məcbur edəsə də, aralarında Bəxtiyar Vahabzadə kimi bütün bəlaları göz

önünə alaraq sözünü çəkinmədən söyləyən şairlərimiz də vardı. Qadağan mövzulara toxunan, qaranlıq mətləblərə işıq salan Vətən şairi öz yaradıcılığında bütün Azərbaycan

(Ardı 2-ci səh.)

(Əvvəlki 1-ci sahə)

məsələsinə geniş yer verir və bir çox şeirlərlə yanaşı şağ aşan olan "Gülüstan" poemasını da yazır. Təbii ki, Bəxtiyar Vahabzadə də müayyən mənada öz dövrünün, zamanasının oğlu olmuş, özünün yazdığı kimi, "dövrün tələbəli günə dam tutmuş", bu gün özünün də xoşuna gəlməyən bəzi şeir və poemalar yazmışdır.

"Əsərlər"nin I cildində şair yazır: "2001-ci ildə ilk şeir kitabçalarımda "Mənim dostlarıım" (1949), "Bahar" (1950), "Əbədi heykəl" (1951), "Dostluq nəğməsi" (1953), "Cınar" (1956), "Səda adamlar" (1956), "Ceyran" (1957) gedən şeirlərimə yad gözü ilə baxdım. Etraf edim ki, burada həm dövrün tələbi, həm də dil-üslub baxımından xeyli xətalara üzləşdim. Əlbəttə, bunlar gənc qələm sahibinin nəşliqindən doğan xətalardır. Buna görə də şeirlərin və poemaların bir qisminin tamam imtina etdim. Bir qismini isə dil baxımından bir qədər işlədim. Amma nəşliqdən və qələmin hələ bisməsinin imtina gələn üsluba toxunmadım".

Ömrünün müdrik çağını yaşayan şairin öz yaradıcılığına bu günün prizmasından baxması, özü qeyd etdiyi kimi, "dövrün tələbi, həm də dil-üslub baxımından" xətalı hesab etdiyi şeirlərinin iki cildlikdə görmək istəməsi təbii qəbuldur. Hesab edirik ki, digər yaramadı insanlarımız da Bəxtiyar Vahabzadədən örnək götürməlidirlər. Şairin "Nəşliqdən və qələmin hələ bisməsinin imtina gələn üsluba toxunmadım" deməsi göstərir ki, o, "dövrün tələbi baxımından xətalı" saydığı əsərlərinin "tamam imtina etmisidir". Onun imtina etdiyi əsərlər sırasında 1945-1960-cı illər ərzində yazdığı doqquz poemanın dördü ("Toxucu qız", "İltiraz", "Dostluq", "Aylı gecələr") də var. Ancaq onu da qeyd edək ki, bəlkə də məhz həmin əsərlər "Gülüstan" poemasını yazan Bəxtiyar Vahabzadənin "KQB"-nin ölmə, işgəncə məkanından sağ-salamat çıxmasına yardım etmişdir. Bəxtiyar müəllim məsələyə başqa cür yanaşar və yazır: "Gələcək tədqiqatçılarımdan böyük bir xahişim var: yuxarıda adlarını çəkdiyim kitablarımdan qurtarıdığım şeir və poemalarımdan müəllif olaraq mən imtina etdiyim kimi, onlar da imtina etsin və onları tədqiqatlarına cəlb etməsinlər. Əks təqdirdə onları mənim ruhumu incitmisi olarlar. Çünki vəsiyyəti hər kəs üçün müqəddəs sayıramdır".

Bu nə deməkdir? Bəxtiyar Vahabzadə kimi bir nəhəngin buna ehtiyacı varmı? Məncə, "Əsərlər"nin I cildinə yazdığı iki səhifəlik müəllif sözünün yerinə şair ikicə misra yazsaydı, daha kəşərlə və inandırıcı olardı:

"Başqa bir zamanda keçdi gəncliyim,
Dövrün tələbiylə günə dam tutdum..."

Şairin bugünkü baxış prizmasının süzgecindən keçən kitabını oxuyan gələcək tədqiqatçıların şairin bütöv yaradıcılığına qeyri-objektiv yanaşacağı və təriflər dolu kitablar, məqalələr yazacağı qənaətləndiyik. Budurmu bizim tanıdığımız, yersiz təriflərdən ləngə gələn Bəxtiyar Vahabzadənin istədiyi?

Bəxtiyar Vahabzadə yazır ki, "bəzi şeirlərimə çap olunduqdan sonra əlavələr edirdi, yaxud ifadə tərzini dəyişirəm... Oduq ki, mənim yazılarımda həmişə ən son çapı məqbul saymağınizi xahiş edirəm".

Biz hörmətli şairimizə uzun ömür, can sağlığı arzulayaraq, öz yazdığı kimi, "vəsiyyəti"ne əməl edərək adlarını çəkbir imtina etdiyi əsərlərinin tədqiqatçıları cəlb etmək. Əslində onların bizim mövzumuzla ciddi bir əlaqəsi də yoxdur. Ancaq onu qeyd etmək istərdik ki, bizim bir çox şairlərimizin, başda da XX əsr Azərbaycan poeziyasının şahı hesab etdiyimiz və Bəxtiyar Vahabzadənin elmi yaradıcılığına əsas yer tutan dahi Səməd Vurğunun da yeni dövrü görmək, yaşamaq və bu gün düşmənlərinin, bədxahlarının onun gözəndən salmaq məqsədilə ara-sıra mətbuata çıxartdıqları bir neçə şərinin imtina etmək imkanı olmasaydı. Olsa bəla, Səməd Vurğun bunu edirdimi? İstərdim ki, gənc nəsil Bəxtiyar Vahabzadənin bu "vəsiyyəti"ni o dövrdə yazıb-yaratmış bütün şair və yazıçılarımızın vəsiyyəti kimi qəbul etsin. Bu yerdə qaraqalpaq yazıçısı, məşhur "Qaraqalpaqname"-nin müəllifi Töləpbergen Kalpbergenovla 1997-ci ilin sentyabrında Nukusdakı (Nökis) səhəli söhbətilərini xatırladı. Bir əsərlərində ruslara ifrat müsbət münasibət göstərdiyini, zaman keçdikdən sonra bu əsərlərdə dəyişikliyə ehtiyak istəyib-istəmədiyini soruşanda, o, "yazdıqlarıma peşiman deyiləm" — deyə cavab vermişdir (həmin söhbət eyni başlıqla "Ədəbiyyat qəzet"nin 12 dekabr 1997-ci il sayında çap olunmuşdur).

Bütün bunlara baxmayaraq, Bəxtiyar Vahabzadə axına qoşulan bu kəllənin içərisindən qınından çıxan qılncı kimi sınılıb çıxa bildi. 1990-cı illərin əvvəllərində mən özüm Bəxtiyar Vahabzadənin içərisində olduğu maşını xalqı qollan üstünə aldıgını şahidi olmuşam. Bu səvgini, məhəbbəti gördükdən sonra düşünürəm ki, Bəxtiyar Vahabzadəyə heç bir əsərinin imtina etmək lazım deyil. Axi onu qollan üstündə gəzdirmə nəsil şairin yaradıcılığına, həltə bu gün imtina etdiyi əsərlərinə indiki gənclərdən daha çox bələd idi. Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığına onu bu gün bələd bir "vəsiyyəti" yazmaqda vadar edən əsərlərin hamısı "Gülüstan" poemasının nuru ilə işıqlandı, paklandı. Onlar bu gün haqqəqat Türkiyədənsə səsi səslərə qarşan, bəlkə də daha uca çıxan Bəxtiyar Vahabzadə adlı başı goylərə dəyən aliməz bir qalanın ayri-üyrü qoyulmuş, lakin üstu

möhkəmə betonlaşmış ilkin bünövrə dağları, şairin özünə demişən, "gənc qələm sahibinin... hələ bisməti qələminin" məhsullarıdır. Yaradıcılığın ilk illərində yazdıqlarından bu gün imtina edirsə, onda gənc nəsil şair Bəxtiyar Vahabzadənin gələcəkdə kövrək qələmi ilə yazdığı şeirləri gərməyəcək, onu örnək götürə bilməyəcək, onun çaldığı zirvəyə çap almayacaq. Çünki ələ düşməyəcək ki, Bəxtiyar Vahabzadə əl gəncliyinin ilk illərində də 2001-ci ildə düşündüyü kimi düşüüb, yazdığı kimi yazıb, birdən-birə bizim bu gün tanıdığımız, sevdiyimiz Bəxtiyar Vahabzadə olub... Bəlkəlik, gənclərdə ən bənzəmk istəyi sönmək. Çünki Bəxtiyar Vahabzadə ideallaşacaq, əlçalmaz olacaq...

Bu yerdə məşhur bir kalam yadıma düşür: "Kim mənə bu gün düşməndən yaxşı düşməyini qadağan edə bilər?" Hər günümüz irəliyə bir

türke, kapitalist Türkiyəsinə olan mənfə münasibəti, digər xalqlarda da, xususiylə də türk xalqları arasında pantürkizm damgasından uzaq olma meylı idi.

Sovet dönmədə Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığına Türkiyə və ümumiyyətlə, türklük mövzusunun, demək olar ki, yoxluğunun da əsas səbəbi şairin "dövrün tələbiylə günə dam tutması" olmuşdur. Bu dövrlər Bəxtiyar Vahabzadə Türkiyə ilə bağlı ayrı-ayrı hadisələrdən təsirlənmə nəticəsində bir neçə şeir yazır. Bunlardan bir şairin 1957-ci ildə yazdığı "İlk məktub" şəndir. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan və eləcə də, keçmiş Sovetlər Birliyində türk-sovjet kapitalist Türkiyəsi haqqında o dönmələrdə sovetin yaradığı mənfə münasibəti baxmayaraq, Nazim Hikmətə qəvac adlıdır. Nazim Hikmət 1926-cı ildə Bakıda "Günəşi içənlinin türküsu" kitabını çap etmişdir. Onun Azərbaycan şairilərlə dostluğu, Bakıya gəlişi çoxları tərəfindən

(Fuzuliyə) (Kərbəla, dekabr 1959). "Dumalar" (Bəsra, dekabr 1959). "Təsbeh" (Nəcəf, dekabr 1959). "Aclardan toxlara" (Kərbəla, dekabr 1959). "Tağı-Kəsra" onunda" (Mədinə, dekabr 1959). "Baba Gur-Gur" (Karkuk, 1959) və s.) Və heç "Baba Gur-Gur"-da bəla İraqdakı türkmənlər haqqında bir şeir yazmır. Şairin diqqəti çəkan yandır od və onun Bakının Ağsaqqalı ilə oxşarlığıdır.

Türk dünyasının birliyi, dilinin, əksər türk soylarının dininin də birliyi, Rusiyanın "parçala, hökm sür" siyasətini dərk etdiyini Bəxtiyar Vahabzadənin 1968-ci ildə Özbəkistanın paytaxtı Daşkənd şəhərində keçirilən Aşiq və Afkə yazıçılarının müşavirəsindən aldığı təəssuratları altında yazdığı "Neo" şərinə qabaq görürük

"Parçalayib sən hökm sür" siyasət
Yurdumuzda od qaladı

Bəxtiyar Vahabzadənin əsərlərində Türkiyə

addımdır. Bəxtiyar Vahabzadənin türklük haqqındakı şeirləri isə Türk dünyasının qazancı, Bəxtiyar Vahabzadə böyüklüyündə bir dünyanı qazanması, çəkisinin daha da artmasıdır. Artıq uzan illərdi Qazaxıstanı Türkiyə şəhənlədi Xoca Əhməd Yasəvi Ulusalərəsi Türkiyə-Qazaxıstan Universitetinin kollektivi onun "Özümüzlə kəşən qılncı"ni tamasağa qoyaraq uğurla Türk dünyasının bir çox yerlərində oynayı.

Ümumiyyətlə, Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığına Türkiyə mövzusunı araşdırmaqsa, o zaman şairin yaradıcılığın şərti olaraq bu istiqamətdə üç ana mərhələyə bölə bilər.

Birinci mərhələdə biz Bəxtiyar Vahabzadənin simasında, sözün əsl mənasında, Vətən şairini, Azərbaycan şairini görürük. Onun yaradıcılığına daha çox bütöv Azərbaycan mövzusu, azərbaycanlıq, Vətən torpağına məhəbbət mövzusu üstünlük təşkil edir. Mən təəsüfən Bəxtiyar Vahabzadənin türklük məsələlərindən danışmadım. Qeyd elədiyimiz kimi, şairin yaradıcılığına Güney Azərbaycan məsələsi, bütöv Azərbaycan ağırsı üstünlük təşkil edir. Bu da azərbaycanlıqlıq, öz xalqına, Vətəninə olan səvgidən doğan hissərin nəticəsidir. Türklüklə bağlı məsələlərin şairin yaradıcılığına o qədər də geniş yer almamasının əsas səbəblərindən biri əski Sovetlər Birliyində rusların tarixi düşmənləri olan

maraja qarşılıdır. Türkiyəyə, türke mənfə, soyuq, daşman münasibət olan bir ölkədə Nazim Hikmət Türkiyəni və özünün xəsis təmsilində türkü tanıdı, sevdirdi. Bir çox şairlər kimi, gənc şair Bəxtiyar Vahabzadə də Nazim Hikmətin Bakıya gəlməsi münasibətilə özünün "İlk məktub" şərinı yazır. Şair bədii cəhətdən çox zəif olsa da, tarixi faktın əksi baxımından maraqlıdır.

... Düz otuz il bundan əvvəl, sən heyran-heyran
Nəgme dedin "İdin Bakı, gözün Bakıya".
Bir kitabla gəlmiş idin bizi Bakıdan,
Yüz kitabla qayıtmışan bu gün Bakıya...
(Bakı, oktyabr 1957)

Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığının ikinci mərhələsi türklük və türklük mərhələsidir. Çünki türklüyü dərk etmədən ne Türkiyə, ne də Türk dünyasındakı digər türk soylarına sevgi də yarana bilməzdi. Onu da qeyd edək ki, türklüklə türküyəpərəstlik ayrı-ayrı şeylərdir. Türklüyün dərkı uzan və çətin proses idi. Hətta 1959-cu ildə İraqa gedən şair bu ölkənin ayrı-ayrı şəhərlərində şeirlər yazır və onları "Səyahət dəftərindən" adı altında çap etdirir ("Ələddinin qrağı" (Bağdad, dekabr 1959). "Özünə valvarsana!" (Kərbəla, dekabr 1959). "Əhramların önündə" (Qahirə, dekabr 1959). "Dəclə sahilində" (Bağdad, dekabr 1959). "Öldü — yaşadı"

Biz bir yana,
Eyni dili,
Eyni dini
neçə yerə parçaladı.

— deyən şair "gəl qoruyaq canavardan
özümüzlə" çağırışı ilə parçalanmış xalqları zalımı qarşı birliyə çağırır

Axi bizim
Dədəmiz də,
Babamız da
Qardaş olub.
Məgər indi
bu qardeşq
unudulub?..

Sovet dönmədə çoxlarının sevimli istirahət yeri idi Krm. Bakla da o zamanlar çox az adam Krm-ə gözəl təbiiatın qoymunda dincələcək buranı əs kənlərinin, yiyələrinin acı taleyi, bağına gəlmiş fəlakət haqqında düşündürlər. Onlardan biri də Bəxtiyar Vahabzadə idi.

Krm. Yalta, Qızıldaş... Bir xalqın əta yurdu —
O xalqa yəd, ay Allah, gəlməyə Vətən oldu.
(Avqust 1961, Yalta)

Krımın yerli sakinlərinin fəlakəti səlihi rəhət buraxmışdı. O, 1980-ci ildə Krimdə, "Aluştada Əmət Xan Sultanın heykəli önündə", daha sonra isə "Niyyət" şerini yazdı:

*Torpağın altında yatır yerilər,
Üstündə gəlmələr kədəfə-dəmağa.
Yerlinin dərini yersə ne bilər?
Yerlinin haqqını o, tapdamağa.
Gəlme haqlı bilir özünü, haqlı!
Yerlinin yurduna yollan başlı...
(5 may 1996, Krm-Yalta)*

Zaman keçdikcə Bəxtiyar Vahabzadə daha açıq və sərt şəkildə türklüyünü ortaya qoyur:

*Oğuzdan töredim, türk oğlu türkəm,
Poladdan kövrəyim, dəmidən bərkəm.
Alçıda bilməzsən məni, a nədən,
Mən bu görkəmlə dünyaya görkəm.*

(Yanvar, 1989)

Şair bir tərəfdən köhnə təsəvvürləri qıraraq türklüyün dərk yolunda addımlayırdısa, digər tərəfdən də türki, türklüyə qarşı qənarlılar öz şəirlər vasitəsilə mübarizə aparmalı olurdular. Elə onun yuxarıda nədəni mübarizənin arxasında da konkret şəxsin, ünvanın durduğunu hiss etmək çətin deyil.

Məhz bu dövrdə "azəri-türk" məsələsi ortaya daha böyük həvəslə atıldı. Bir çoxlarındakı Azərbaycanlıların fars ağzı ilə "azərlər" adlandırmaq həvəsi baş qaldırdı. Bələləri Azərbaycanın qədim sakinlərinin türk deyil, azəri olduğunu fikrini irəli ataraq onu hər cür əsaslı iddialarla müdafiə etməyə başladılar. Onlardan biri olan arxeoloq Cəfərqulu Rüstəmov "Qobustan Azərbaycanın qədim yaşayış məskənləri" kitabında yazır ki, "kökümüzü türkə bağlayanlar, "Dədə Qorqud" bizimdikləri deyənler erməni Balayanlardan rüşvət alınlardı". Bələlərinə cavab olaraq Bəxtiyar Vahabzadə "Azəri ilə türk arasında" (2000) şerində yazır:

*Mən dedim, sən dedin, yəne mən dedim
Bir addım geriyyə çəkilmədim.
Sən gördüyün fəraq gözlə bilədim
Vallah, Azərilə Türk arasında.*

Bu yerdə qeyd etmək istərdim ki, əgər "azər" ("azəri" deyil məhz "azəri") kəlməsi türklərin bir qolu kimi arasıdır, işlədilsə, bu başqa məsələ. Bununla biz də razıyıq. Unutmayacağı ki, Şəms Təbrizi yazı tayfasından olduğunu qeyd edirdi. Şeirlərini isə qıpçaq ləhcəsində yazırdı. Təsədüfi deyil ki, Rumi onu "qıpçaq qələndərlərinin şahı" adlandırdı. Deməli, Güney Azərbaycanda, əzəllikə və Təbriz tərəflərində qıpçaq yazırlar yazıyırdı və Şəms Təbrizi

də onların bir nümayəndəsi idi. Bu bir daha Azərbaycanlıların yalnız M.S. IX-XI əsrlərdə də bəlgələrə gəldikləri bilinən oğuz qolundan deyil, həm də daha qədim dövrlərdən Xəzər ətrafında məskunlaşan qıpçaq türklərdən ibarət olduğunu təsdiqləyir. Deməli, Azərbaycanlı türkcəsi də yalnız oğuz ləhcəsindən deyil, oğuz-qıpçaq qarışığından yaranmışdır.

"Mən türکم!" — deyərə qayıraraq "onu" illərdən bəri aldananlara qarşı üsyana qalxdığı gündən, özünü, türklüyünü dərk etdiyi andan Türkiyə, türkün tarixi, türklük duyğusu, türklük ruhu şairin yaradıcılığına hakim keçilir:

*Sən bizi aldatdın illərdən bəri,
Mən gərxi-fələkdən dərs götürmüşəm.
Özge anasından süd emənləri,
Özge qulluğunda duran görmüşəm...*

*...Əslimi-nəslimi tanıyıram mən,
Qan-qəşqəylə özümdən türkəm.
Sən kimsən, sən nəsən, özün bilirsən,
Mən ilk qaynağımdan Türk özü Türkəm!
(15 noyabr 1995)*

1990-cı illərdə türklüyünü dərk edən xalqın dilindən "Tann türkü qorusun!" təmənnası düşmüşdü. Bu da bir çoxlarıni qıcqılandırı, açıqdan-açıq mənfəi emosionalının üzə çıxmasına, təpəklərinə səbəb olurdu. Bəxtiyar Vahabzadə onları da cavabsız qoymadı:

*Tərixlə bir yaşdadır
Bizim tarix yazmışdır.
Niyyə səni qorxudur
"Tann türkü qorusun!" —
Duamız, əlqışımız?..*

*... "Tann türkü qorusun!"
Ablan dəsni sənə?
Bizim bu əlqışımız
Yoxsa qarışmışı sənə?*

("Tann türkü qorusun!", 2001)

Gördüyümüz kimi, Bəxtiyar Vahabzadə yeni mübarizəyə qoşulur. Bu mübarizə türk düşmənlərinə, xalqımızda "azəri" deyib, türk saymayanlara, "Tann türkü qorusun!" alqışından qorxanlara, türklüyünü dənanılara, adımızı dəyişdirenlərə qarşıdır!

Elə bu vaxtdan da şairin yaradıcılığında üçüncü mərhələ başlayır və o, Türkiyə mövzusunda bir dərindən ardınca həm məzmun, həm məna, həm də bədii, siyasi yöndən gözəl şeirlər yazır. Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında Türkiyə mövzulu "Atatürk" (1998), "Dəprəm" (1999), "Xəyalpərəst" (1999), "Azərbaycan-Türkiyə", "Yunus İlməy"e,

"Doğru" (2001), "Tənha məzar" (1998), "İbadət" (1999), "Təsəvvür" (1999), "Gülüm" (1999), "Onun gücü xalqda, kəsəri haqda" (24 avqust 2000), "Ey dünənki körpəlar, 2000", "Allah, mənə belə ağıla" (24 avqust 2001), "Türkiyə havası" (1996) və başqaları kimi şeirlər tez bir zamanda dillər əzbəri olur, türkiyəyə çevrilir. Şair sanki əldən çıxmış, uzaqlaşmış bir varlığa çalmaq istəyirmiş kimi, qardaş Türkiyə ilə bağlı hər nə varsa, şənəne köçürür, türklüyü ilə qürur duyur:

*Açıb qol-qanadımı
Yaldızdım Türk adımı.
Mən öz dilek atımı
Sürdüm Turana doğru.*

("Doğru", mart 2001)

1918-ci ildə Türk Ordusunun erməni işğalçıları ilə mübarizədə Azərbaycana yardımına gələn əsgərlərinin arasında biri Şamaxı yaxınlığında yaranları və şəhid olur. Ətrafda yaşayan Azərbaycan türkləri yarıları əsgərin son arzusunda uyğun olaraq onu vurduğunu yerdə dəfn edirlər. Sovet dövründə "türk" adının müsbət anlamda qələmələndirilməsi məqbul sayılmırdı bir vaxtda belə yerli camaat bu tənha mezarın qorudu, saxladı. Bu gün artıq mezar diqqət mərkəzindədir, gələn-keçən yolçular ayaq saxlayıraq o mezarı baş çəkirlər:

*"O bir Türk əsgəri, qəhrəman, mətin!
O öz qardaşına yardıma gəldi."*

("Tənha məzar", 1998)

Sovetlər Birliyi dağıldıqdan sonra xalqın ehtiyac hiss etdiyi amillərdən biri də din idi. "Başqa bir zamanda gəncliyi keçən, dövrün tələbələrinə demə tutan" şair qibləsinin tanısı da, ona səcdəni unudulmuşu, namaz qılmağı öyrənə bilmədiyinə təəssüf etdiyi yarıdır. Bəxtiyar Vahabzadənin İbadət də özünəməxsusluğu ilə seçilir. Gecələr elələri göyə qaldırıraq, özünü Tannıya tutan şair dualarının qəbul olunmasını istəyir, milləti, xalqı birliyə çağırır, Türkün şanlı tarixinin həsrətini çəkir:

*Bizi əndirdilər göylərdən yere,
Döndər tarixinin altın çağını.
İlahi, hökmdarı qəldir göylərə
İslam bayrağını, Türk bayrağını.*

("İbadət", 1999)

Gördüyümüz kimi, Bəxtiyar Vahabzadə "Əziz və layiqli Türk oğlu Fətih Ordubəy İrəfah" adlandırdığı "İbadət" şerində İslamı bəyragı ilə Türk bayrağının ucalmasını istəyir. Şairlə söhbətim zamanı onun İslama olan inamının sonsuzluğunu duyduq. Onun "kim ki, İslamı qəbul edib, yaşadı, İslamı qəbul etməyib digər dinləri qəbul edənlər məhv oldu" —

dəməsi də bunu sübut edir. İslam dininin mühafizəkarlığını nəzərə alanda, şairin sözlərinə bir həqiqət görürük. Qərbi Sibir türklərinin şərq Sibir türklərinə nisbətən az assimilyasiyaya məruz qalması da buna sübutdur. Ancaq həyat göstərir ki, bu gün xristian qəzaqlar, saxa türkləri, qıpçaqlar, lamaist və ya türkləri və başqaları var, yaşayırlar və öz milli-mənəvi dəyərlərini, adət-ənənələrini, çətinliklə də olsa, yaşadırlar. Əksinə, bir çox bəlgələrdə, elə Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında geniş yer tutan İrəlanda yaşayan Güney Azərbaycan türklərinin durumu da onu göstərir ki, İslam dini hər yerdə türklərə mənasıbelə müsbət mövzu tutur. Diqqətimizi çəkən başqa bir şeir "Təsəvvür" şeridir. "Böyük Mövlana Cəlaləddin Ruminin" ruhuna yazılmış bu şeirdəki bir bəndə deyilir:

*Haqqa ulaşmaq üçün
Özünü əsməq üçün
Gərək öncə aşasan
Nəfis adlı dağlan.*

("Təsəvvür", 1999)

Sanki bu misraların ünvanındakı şəxs itihim olunur: "Gərək öncə aşasan nəfis adlı dağlan". Yəni sən hələ nəfslə mübarizə apara, o uca dağın aşma bilməyən halda, özünü əsməq haqqa necə ulaşma bilərsən? Məgər Rumi bilmirdimi ki, haqqa ulaşmaq üçün öncə nəfsi əsməq lazımdır və əşirdə də Bu bəndin anlamı Bəxtiyar Vahabzadə ilə Şəms Təbrizi və Mövlana ilə bağlı söhbətimizin məzmunundan mənə aydın oldu. O da aydın oldu ki, Bəxtiyar Vahabzadə də, bir çoxları kimi, qonayılmalı bu iki dahi şəxs haqqındakı dedi-qodularna inanmış, onların bir-birinə olan sevgilərini yanlış anlamışdır. Ümmüyyətlə, Bəxtiyar Vahabzadə şamanzimə, övliyalara kəramətlərinə və o cümlədən də Şəms Təbrizinin şamanzimə qabiliyyətlə, Mövlana Cəlaləddin Rumi dəmişən, "qıpçaq qələndərlərinin şahı" olduğunu inanmış, övliyalara sadəcə çox oxumuş, bilikli insanları kimi qəbul edirdi.

Şairin "Onun gücü xalqda, kəsəri haqda" şerini Türkiyədə həyata əbədi elvirdə deyən Azərbaycanda türklük ideologiyasının yorulmaz təbliğatçısı Əbülfəz Elçibəyə həsr olunmuşdur:

*Qəlbə Azərbaycan, gözü Türkiyə,
Yaşadı "Türk" deyər, öldü "Türk" deyər.
Bağladı Turana o, imanını
Bu inan onun ömründən bəha.
Məgər təsadüfmi? O öz canını
Gedib Türkiyəyə verdi Allahla.*

Gördüyümüz kimi, şair öz şeirlərində Türkiyə ilə sevinir, Türkiyə ilə kədərlənir, onun ağır günündə şeirlərlə də olsa, yarıdım etməyə, mənəvi dayağ durdurmağa çalışır. Onun "Dəprəm" şerində məhz belə

şeirlərdəndir:

*Eşidincə ata yurdda dəpremi
Axdı yağım, döndü başım, Türkiyəm.
Hər dərdimin, kədərimin ortaqı,
Can qardaşım, qan qardaşım Türkiyəm.*

*...Sən çıxmısan tarixdə çox sınaqdan,
Dönməmişən nə gərəkədən, nə haqdan.
Eylə zamanın yollarında hər zaman
Mənim arxam, yol yoldaşım Türkiyəm...*

Təbii ki, Türkiyəni böyük öndər Atatürksüz, Atatürkü isə canından artıq sevdiyi Türkiyəsindən ayrı təsəvvür etmək mümkün deyil. Bəlkə də elə buna görə, "Atatürkün sinəsi yurdundan alınmaz qalasıdır" deyən Bəxtiyar Vahabzadə Türk dünyasındakı ayrılıqları, parçalanmaları ürkək ağrı ilə seyr edib və Atatürkün qüdrətini dərk etdiyindən, "Bizi birləşdirəcək bir Atatürküm yaranar" — deyir ("Atatürk", 1998).

Türkiyə mövzusunda deyəndə, biz mütləq buraya şairin ortaq tariximizlə bağlı pylesini, poemalarını da daxil edirik. Çünki qədim türklərdən bəhs edən əsərlər elə Türkiyənin də, Azərbaycanın da, yeni Türkiyə türklərinin də, Azərbaycan türklərinin də qədim və şanlı tarixindən bəhs etmək deməkdir. Bəxtiyar Vahabzadənin tərəfimizdən aşarılaraq əsərlərinin başında isə, məncə, səmimiyyəti ilə ürkələrə yol tapan "Türkiyə havası" şerini durur:

*... Kökümü, soyumu tanıyan gündən
Amal qanadına mən ucalmışam.
Adım danışıqda də ilq gəncliyimdən,
Türklük havasıyla nəfəs almışam.*

*Mən yummurq altında deyirdim, nə qəm,
Eşqim-əqidəmə sonsuz inamdır.
Azərbaycan-ənam, Türkiyə qibləm,
Alımın-yönümdür, qiblənumamdır...*

"Azərbaycan-Türkiyə" şerinin yazılması, türkiyəli bəstəçi Hikmət Şimşəkin ona musiqi bəstələməsi, Bəxtiyar Vahabzadənin Türkiyədə bir çox şeir və poemaların ibarət kitablarının çıxməsi, onun Atatürk Kültür Mərkəzinin Fəxri üzvü seçilməsi və nəhayət, Uluslararası Xoca Əhməd Yəsevi ödəlinin verilməsi Türkiyə ilə Bəxtiyar Vahabzadə arasında qarşılıqlı sevginin, hörmətin neticesi, qardaş Türkiyənin Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığına verdiyi dəyər, şairin özünü dediyi kimi, ata Türkiyənin ana Azərbaycana olan məhəbbətinin neticesidir. Tanrıdan gözəl şairimizə sağlığı dileyir və inanırıq ki, Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığı Türkiyə mövzulu hələ çox şeirlə qucaq açacaq.

GÜLÜ YOLOĞLU